

Carl Zimmer: **VLÁDCE PARAZIT**. Nakladatelství Paseka, Praha 2005. 264 str., cena 289 Kč

Svět není, jak vypadá. „Velkým bratrem“, který tahá za nitky ekologických sítí vztahů, nejsou ani predátoři, ani jejich kořisti, ale především paraziti. Jejich úlohu nejen ve zmiňovaném ekologickém, ale i v evolučním kontextu nelze podcenit. Drtivá většina všech organismů (snad přes 80 %) jsou totiž paraziti — životní formy, jež získávají živiny či úkryt v tělech jiných organismů, které ale přímo nezabíjejí. Tedy životní formy, které v naprosté většině případů nevidíme. Pak ovšem není divu, že až donedávna si ani biologové neuvědomovali zásadní význam parazitů pro fungování společenstev. Na dodnes zkreslený pohled biologů na svět, kde jsou paraziti často vnímáni spíše jako nutné zlo, upozorňuje dnes již slavné motto Donalda Windsora — Equal rights for parasites (např. Conservation Biology 1995, 1: 1-2). Situace se naštěstí mění, a tak by mě nepřekvapilo, kdyby za několik desítek let byly ekologické učebnice vyváženější než dnes a vypadaly spíše jako učebnice parazitologie.

V doslovu knihy říká biolog J. Flegr: „Paraziti a fenomén parazitismu mohou být přímo či nepřímo odpovědní za vznik buňky, eukaryot, pohlavního rozmnožování, mnohobuněčnosti, za vznikání nových druhů, za udržování místní i globální biodiverzity v přírodě, za nesmírnou bohatost přírody v tropech, za podzimní barvu listů, za ztrátu orsrstění u člověka, zprostředkovaně — díky pohlavnímu výběru — za estetický vzhled dnešních organismů, za vznik některých forem výstražného zbarvení“ atd. To samo o sobě nejlépe poukazuje na zajímavost i význam knihy C. Zimmera Vládce parazit.

Knihy je solidně přeložena (překladaťel V. Hampl a O. Harantová), přesto ukazuje, že dokonce ani biologická profese jednoho z překladaťelů nezaručuje bezchybnost překladu. Fakt, že absolvent Filozofické fakulty by měl překlad populárně-naučné publikace konzultovat bod po bodu s odborníky, je mimo jakoukoli diskusi (viz např. Vesmír 1999, 8: 464-467). Na druhé straně by člověk čekal, že školního biologa se tento problém netýká — co neví sám, optá se kolegů z vedlejšího kabinetu. Překlad Vládce parazita tuto hypotézu bohužel vyvrací. Chyby tak typické i pro jiné české překlady lze rozdělit do několika okruhů.

Názvy organismů: Článekovci ze str. 126 jsou členovci, plošnice čeledi *Reduviidae* ze str. 148 jsou zákeřnice (český termín se bohužel objevuje až o řadu stránek dál). Stejně tak „bídny korýš“ *Sacculina carcini* (str. 31), dále uváděný jako sakulina má zavedený český (a výstižný) název kořenohlavec krabí. Podobně na str. 209 „jeden druh hmyzu rodu *Nezara*“ je kněžice (z řádu ploštic), známá svou schopností kopulovat až 80 dní (viz Vesmír 1996, 6: 323). Pro české překladaťele je typická trojnásobná chyba ze str. 101: „*Catop-trophorus semipalmatus* z čeledi brodivých“: 1. tento druh má jako všichni ostatní obratlovci české jméno (vodouš břehoušovitý), 2. brodiví nejsou čeled', ale řád a 3. *Catop-trophorus* na první pohled dává tušit, že není příbuzný čápů (řád brodiví), ale bahňáků (anglicky waders, což je

v doslovném překladu skutečně brodiví — tradiční překladaťelský chyták opět zabral).

Odborné termíny: Na str. 121 z Dawkinsových „pohyblivých schráněk“ lze jen těžko odhadnout, že v originálu je řeč o vehicles, což má v češtině používaný ekvivalent vehikly, zavedený i v české verzi Sobeckého genu (viz také J. Flegr 2005: Evoluční biologie).

Obsah poznámek pod čarou: Prostor je vzácný, proto by se jím nemělo plýtvat informacemi pro laického čtenáře nedůležitými. Jejich výběru měli překladaťelové věnovat větší pozornost. Příkladem může být poznámka ke známému antidepresivu Prozac na str. 97: „Velmi populární antidepresivum ve Spojených státech. Účinnou látkou je (±)-N-methyl-3-phenyl-3-[(a,a,a-trifluoro-p-tolyl)-oxy]propylamin hydrochlorid (C₁₇H₁₈F₃NO.HCl)“. Pěkně děkuji za poučení.

Osobně mě překvapuje i vysvětlování, co to je dobře známý papuchalk (str. 132) a naopak druh *Amia calva* ponechaný bez vysvětlení (str. 135): kaproun je přece zajímavé a fylogeneticky významné zvíře. Stejně tak by stálo kromě popisu kvetení saguára (str. 168) za zmínku, že tento druh kaktusu zná každý, kdo se kdy díval na americký western odehrávající se v pouštích amerického jihozápadu (tedy běžný potenciální čtenář).

Věcné chyby: V následujícím příkladu těžko říct, ale snad je to více chyba autora než překladaťele. Ponechám-li stranou nepřesný překlad „naříkajících mláďat“ (str. 128; „begging“ je žadonění), mláďata rákosníka by v případě, že je rodiče krmit tehdy, viděl-li v jejich zobáčcích „hodně růžové barvy“, pomřela, protože mláďata mají sliznici zobákové dutiny zářivě žlutou. (Mimochodem pochybuji, že vůbec existuje nějaký druh s růžovým vnitřkem zobáku — všechna mláďata, co jsem kdy viděl v terénu i literatuře, mají sliznice zobáku žluté, oranžové nebo červené.)

Autor mylně tvrdí, že „velryby se vyvinuly... ze savců podobných psovitým šelmám“ (str. 137). Jedním z vůbec nejlépe doložených příbuzenských vztahů u obratlovců je sesterský vztah mezi kytovci a hrochy — velryby patří k sudokopytníkům (mimochodem hrocha jako „bratra“ velryb a delfinů umístil ve svém evolučním stromu už Ernst Haeckel v r. 1866; viz také pěkný článek o kytovcích Živa 2004, 5: 227-230). Takle nesmírně zajímavá informace naopak v poznámkách pod čarou chybí.

Poněkud podivně na mě působí jednostranný popis srpkovité anémie jakožto choroby (str. 180). Z hlediska evolučního biologa je srpkovitá anémie (přesněji řečeno přítomnost recesivní alely S) důsledkem adaptace proti malárii (a s jako úplně každou adaptací je spojená s nějakými výdaji, v tomto případě s 25% úmrtností potomstva dvou heterozygotních přenašečů). To stálo za poznámku také.

Porušení překladaťelské etiky: Pravidlo číslo jedna v překladaťelské praxi je nezahovovat do původního textu, ať už si o něm překladaťel myslí cokoli (viz pravidlo funkční ekvivalence). Od toho jsou poznámky pod čarou. Do očí přímo bije pasáž o výsledcích „týmu českých parazitologů pod vedením Jaroslava Flegra“ na str. 94. Tento text zjevně neodpovídá originálu — ostatně jako u jedině zmínky o výsledcích něčí práce zde chybí odkaz na původní publikaci a práce Flegra a kol.

ani nejsou obsaženy v seznamu literatury. Tím rozhodně nemyslím, že by mělo být jméno J. Flegra a jeho výsledky z knihy vypuštěny — právě naopak. Velice zajímavým poznatkům o manipulaci lidského chování ze strany toxoplazmy mohlo být věnováno i více prostoru — ale prostřednictvím poznámky pod čarou, ne zasahováním do původní formy textu. Ostatně o toxoplazmě se dočteme v doslovu.

Přes uvedené výtky bych knihu Vládce parazit vřele doporučil všem potenciálním čtenářům, biologům i nebiologům. Na naše poměry jde stále o překlad poměrně zdařilý a z obsahového hlediska je to kniha zcela unikátní. Neváhejte se ponořit do fantastického světa manipulujících své hostitele — včetně vás.

Tomáš Grim

J. Pokorný, Z. Lucký, S. Lusk, M. Pohunek, Štědranský, O. Prášil: **VELKÝ ENCYKLOPEDIKÝ RYBÁŘSKÝ SLOVNÍK**. Fraus, Plzeň 2004, 652 str., cena neuvedena

Na našem knižním trhu se objevila rozsáhlá publikace věnovaná rybářství v nejširším slova smyslu. Tým renomovaných odborníků sestavil úctyhodný počet přes 6 000 hesel. Jsou řazena abecedně a stručně a výstižně vysvětlena. Najdeme zde hesla nejen z oblasti rybářství, rybníkářství, pstruhařství, akvakultur a sportovního rybolovu, ale i hydrobiologie, hydrochemie, nemoci ryb a toxikologie, ekologie i rybářských staveb. Textová část je doplněna více než 1 200 barevnými či černobílými fotografiemi, kresbami, schémata a grafy. Samostatně jsou uspořádání i významní pracovníci v rybářství a rybníkářství, resp. hydrobiologii a ichtyologii. Vlastní slovník doplňují rozsáhlé přílohy, které umožní orientaci při hledání technických a technologických dat z různých oblastí rybářství. Úprava textu je dvousloupcová, přičemž volný sloupec na vnějším okraji stránek je využit pro perokresby či malé barevné obrázky. Celkově publikace působí velmi příznivým dojmem.

Je pochopitelné, že tak obrovské nashromáždění faktů se neobešlo bez určitých nepřesností i chyb. V knize lze najít překlepy či přehlédnutí: např. vědecký název mřenkovitých ryb je *Balitoridae* a nikoli Balatoridae (str. 27), skupiny deseti-nožců se nazývají *Natantia* a *Reptantia* (str. 63), nikoli Natania a Reptania, na str. 116 je nesoulad názvu u roztoče rodu *Hydrozetes* a onemocněním hydrozoetózou (viz též str. 271), čeledi vážek na str. 407 se správně nazývají *Aeshnidae* a *Cordulegastridae* (chybně Aeschnidae a Cordulegasteridae). Hlaváč Glenův (str. 99) patří do čel. *Odontobutidae* nikoli Gobiidae, na str. 211 došlo k záměně popisků (dospělá mihule a její larva), beruška vodní (*Asellus aquaticus*, str. 261) nepatří mezi typické podzemní druhy korýšů, na str. 407 skupina šídlatek *Lestidae* není podčeledí, ale čeledí a pro šídlatky nejsou typická kovově zelená křídla. Šídélko *Agri-on pulchellum* patří v současnosti do rodu *Coenagrion*. Časopis Živa byl založen v r. 1853 a nevycházal tedy až od r. 1890 — viz str. 516.

Místy v textu nacházíme nejednotnost